

Adaptief onderwijs; bedoelt u?

Sinds een aantal jaren wordt in het onderwijs het begrip **adaptief onderwijs** gehanteerd; het betreft een vernieuwingsideaal in de zin van dat scholen moeten *(beter) inspelen op verschillen tussen leerlingen*. Blok vraagt zich in zijn artikel af wat het begrip adaptief onderwijs nu eigenlijk inhoudt? Bedoelen we wel allemaal hetzelfde als we spreken over adaptief onderwijs?

1. Analyse van het begrip adaptief

1.1 Onderwijskundige toepassing

In het kader van WSNS stelt Doornbos (1990), als uitvloeisel van het ideaal om de uitstroom van kinderen naar het speciale onderwijs te beperken: Scholen moeten hun onderwijs aanpassen aan de mogelijkheden van de kinderen ... Het gaat om de realisering van gedifferentieerd onderwijs. Hij definieert dat **aanpassen** als adaptief onderwijs.

Stevens ziet adaptief onderwijs als **goed onderwijs**. Hij stelt: Goed onderwijs is onderwijs dat elke leerling tot zijn recht laat komen, onderwijs waarin elke leerling zich op zijn plaats voelt. Hij gaat daarbij uit dat een verantwoorde aanpak met respect voor de basisbehoeften van kinderen: behoefte aan relatie, competentie en autonomie.

In 1993 wordt in een beleidsanalyse WSNS (Meijer, Meijnen en Scheerens) het doel van adaptief onderwijs omschreven als "... om toegesneden onderwijs te geven aan leerlingen die specifieke onderwijskundige behoeften met zich meebrengen". Dat adaptief onderwijs heeft tot doel **het bereiken van bepaalde (gedifferentieerde) minimumdoelen**. Men gaat er (in tegenstelling tot Stevens) van uit dat adaptief onderwijs **gericht is op zorgleerlingen**, met een minimum van standaarden die ook nog eens gedifferentieerd moeten zijn. Maar standaard staat voorop.

Anderen (Houtveen en Reezigt) zien als doel van adaptief onderwijs: **"het ongelijke zo ver mogelijk gelijk maken"** in een onderwijssituatie waarin sprake is van 'samen' (dus hier is bedoeld het reguliere systeem). Het leerstofjaarklassensysteem blijft als organisatieprincipe gehandhaafd in combinatie met extra hulp (bijv. RT).

Achterstanden moeten worden bestreden.

1.2. Adaptief door de bril van de overheid

Het WSNS-beleid is gericht op onderwijs op maat binnen het reguliere systeem (1990); Wallages doel is het om op basis van een algemeen maatschappelijke wenselijkheid alle leerlingen, ook leerlingen met handicaps, zo mogelijk van reguliere voorzieningen gebruik te laten maken. Daarom moet er sprake zijn van een verbetering van de zorgbreedte die basisscholen kunnen realiseren.

Het begrip adaptief onderwijs wordt niet gehanteerd, maar onderwijs op maat is het credo. De samenwerking tussen reguliere scholen en speciale scholen (voor basisonderwijs) is geïnstitutionaliseerd in de vorm van samenwerkingsverbanden (SV) die een landelijk dekkend netwerk gaan vormen. Het is de taak van het SV om de doelstelling te realiseren: leerlingenzorg is een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid. In de visie van Doornbos en Stevens is onderwijs op maat een smalle uitleg van hun bedoeling om het differentiatieprincipe te verbreden, gericht op

alle leerlingen. Zij zien adaptief en goed onderwijs zich richten op de behoeften van elke leerling. De overheid houdt het echter bij die smalle uitleg; zorg richt zich uitsluitend op leerlingen die extra aandacht nodig hebben vanwege achterstanden en leerproblemen (ook hoogbegaafde leerlingen!).

1.3. Adaptief; de onderwijsverzorging

Het Procesmanagement WSNS ondersteunde de invoering van het WSNS-beleid. Men ontwikkelt zogenaamde WSNS-standaards. Door adaptief onderwijs in de klas zouden meer kinderen dan vroeger in het reguliere basisonderwijs moeten kunnen blijven. In de tweede helft van de negentiger jaren worden de standaards ingewisseld voor kenmerken en wordt adaptief tot omgaan met verschillen in de klas omgebouwd. Het PMPO krijgt aandacht voor pedagogische basisbehoeften van kinderen en heeft dus een wat bredere visie op zorg dan die waarop de overheid, de beleidsmakers zich baseren; de PMPO leunt wat dat betreft aan tegen de ideeën van Stevens. Die verbreding laat zich ook zien aan het begrip **passend maken van het onderwijs aan de kindkenmerken**, wat men hanteert. Kortom adaptief onderwijs werd door de exponenten van de onderwijsverzorging als een overkoepelende term gebruikt voor de benodigde innovaties om de WSNS-doelstellingen te behalen.

2. Hoe adaptief nu te verstaan?

Blok lanceert op basis van zijn constatering dat er allerlei bedoelingen en uitleggingen gekoppeld kunnen worden aan het begrip adaptief onderwijs en de behoefte die er bestaat om daaraan een halt toe te roepen een z.g. akkoorddefinitie. Hij formuleert het aldus:

Adaptief onderwijs is **het doelbewust afstemmen van de onderwijsleersituatie op verschillen tussen leerlingen in dezelfde onderwijsgroep.**

Blok gebruikt het begrip doelbewust om daarmee aan te geven dat het bij adaptief onderwijs gaat om een **bewuste afstemming, gericht om een bepaald doel te bereiken**; dat doel wordt verschillend omschreven (zie boven).

Blok kiest niet voor een bepaalde uitleg.

Leerlingen in dezelfde onderwijsgroep is naar Bloks uitleg: de leergroep waarin de leerling het grootste deel van de schooldag doorbrengt. Naar zijn mening richt adaptief onderwijs zich op de differentiatie welke zich afspeelt binnen een klas, waarin en waarvoor de leraar de verantwoordelijkheid draagt. De onderwijsleersituatie betreft ondermeer de doelstellingen, de instructie- en verwerkingsvormen, de leertijd en de pedagogische benadering. Onderwijs is adaptief als de leraar een of meerdere van deze aspecten bewust afstemt op verschillen tussen leerlingen in haar of zijn groep.

Waarschijnlijk zal men van deze akkoorddefinitie vinden dat die vanzelfsprekend is, maar als men er zich van bewust is dat het begrip adaptief nogal eens verschillend wordt bedoeld of ingevuld, lijkt het me aanbevelenswaard dat scholen bij het gebruik

van dat begrip voor zichzelf helder hebben (beschreven) wat men ermee bedoelt. Binnen de school is daar dan overeenstemming over. Naar buiten toe kan men dan helder verwoorden wat men daarmee bedoelt. Men kan dan verwoorden welke visie de school heeft op verschillen tussen kinderen, welke kinderen doelgroep zijn, welk doel men heeft met adaptief onderwijs en hoe dat wordt vormgegeven.

3. Adaptief onderwijs; de effecten gemeten

Blok stelt dat de volgende effecten werden verwacht:

- hogere schoolprestaties
- verminderde uitval
- meer leerlingen bereiken minimumstandaarden
- groter welbevinden van leerlingen in school

Bij zijn studie naar de gemeten effecten van adaptief onderwijs stelt hij: Al met al is de basis voor de conclusie dat adaptief onderwijs een gunstig effect heeft op de ontwikkeling van kinderen smal. Voorts schrijft hij: Voor het onderwijsbeleid doemen er twee problemen aan de horizon op, beide niet gering.

Het eerste probleem is een **legitimeringsprobleem**.

Er zijn nog slechts bescheiden indicaties dat het adaptief (of adaptiever) maken van onderwijs tot betere onderwijsresultaten leidt. Het tweede probleem is een aansluitingsprobleem. Waar de overheid in het beleidsprogramma WSNS inzet op het verminderen van de uitval, leggen onderwijsonderzoekers bij hun effectmetingen het accent op een algemene niveauverhoging die zou moeten blijken uit een hoger gemiddeld vorderingsniveau. Dat maakt de relevantie van het hier besproken onderwijsonderzoek voor het onderwijsbeleid dubieus.

Als advies geeft Blok tenslotte nog dat onderzoekers en overheid hun terminologie preciezer op elkaar moeten afstemmen, opdat men weet wat de ander bedoelt en om het onderzoek ook relevant te doen zijn voor de doelstellingen van het beleid.

Kortom: over het begrip adaptief onderwijs bestaat geen consensus. Uitkomsten van (Nederlandse) experimenten verlenen bescheiden steun aan de veronderstelling dat adaptief onderwijs gunstige effecten heeft op de ontwikkeling van leerlingen. Naar mijn oordeel kunnen scholen zelf een belangrijke bijdrage leveren aan wat men in een individuele school verstaat onder adaptief onderwijs. Niet dat daardoor consensus over dat begrip wordt bevorderd. Maar voor de derden (waaronder ouders, onderzoekers en de inspectie) is dan wel helder welke keuzen een school gemaakt heeft als het gaat om de doelbewuste afstemming van de onderwijsleersituatie op verschillen tussen leerlingen en waarop die keuzen zijn gebaseerd.

Emil Veldhuis